

Mais où est le Nord ?

Pour accompagner une conférence internationale sur l'Islande, organisée en 2006 par l'Académie de Reykjavík, l'École des arts visuels de Reykjavík (Myndlistaskólinn í Reykjavík) a préparé une exposition, pour laquelle neuf enseignantes islandaises ont proposé à leurs élèves de différents groupes d'âges (3 à 5 ans, 6 à 9 ans, 10 à 12 ans et adolescents) le projet de représenter, selon des paramètres différents, ce qu'ils entendaient par « le Nord ».

Si, de l'extérieur, la question de l'appartenance de l'Islande au monde nordique semble bien naturelle, elle a toutefois paru problématique pour tous les groupes d'enfants. Une enseignante rapporte que ses élèves ne savaient pas très bien ce que pouvait être « le Nord ». Le groupe de Þorbjörg Þorvaldsdóttir n'a accepté qu'à rebours l'idée qu'il se situait lui-même « dans le Nord » : « J'ai commencé par leur demander ce qui leur venait à l'esprit quand je disais le mot : "Nord". Ils n'ont pas réagi. Pourtant, ils n'avaient aucune difficulté à le situer sur une carte, bien qu'ils ne savaient pas très bien jusqu'où le Nord pouvait s'étendre vers le Sud. Au départ, seul le Groenland

En hvar er Norðrið ?

Sem sjónræna viðbót við ráðstefnu á vegum ReykjavíkurAkademiunnar skipulagði Myndlistaskólinn í Reykjavík sýningu á myndverkum nemenda árið 2006. Níu kennarar lögðu verkefni fyrir hópa nemenda (á aldrinum 3 til 5 ára, 6 til 9 ára, 10 til 12 ára og unglinga) þar sem þeir voru beðnir um að draga upp mynd af "Norðrinu" undir mismunandi handleiðslu kennaranna.

Þótt það virðist vera eðlilegt fyrir utanaðkomandi að líta á Ísland sem hluta af Norðurhveli jarðar var reyndin sú að flestir nemendurnir hnutu um hugtakið. Einn kennaranna, Þorbjörg Þorvaldsdóttir, segir frá því að nemendur hennar hafi ekki átt auðvelt með að skilja hvað "Norðrið" merkti, það var ekki fyrr en eftir nokkrar umræður að hópurinn sættist á að þau sjálf byggju "í Norðrinu". "Ég byrjaði á að spyrja hvað þeim dytti í hug þegar ég sagði orðið "Norðrið", segir hún, "en fékk lítil viðbrögð. Þau áttu hinsvegar í engum vandræðum með að staðsetja það á hnettinum, en það var ekki eins skýrt í huga þeirra hversu langt það næði í suður. Grænland var með og eftir nokkrar umræður voru Ísland og Norðurlöndin líka höfð með."

But where is the North?

As a visual contribution to an international conference on Iceland and images of the North held in 2006, an exhibition was organized by the Reykjavík School of Visual Art (Myndlistaskólinn í Reykjavík) in collaboration with the Reykjavík Academy. Nine Icelandic teachers asked groups of pupils (aged 3 to 5, 6 to 9, 10 to 12, and teens) to do a project in which they would draw their idea of the "North" according to various guidelines.

While it may seem natural for outsiders to view Iceland as part of the Nordic world, all the groups of children were somewhat baffled by the concept. One teacher, Þorbjörg Þorvaldsdóttir, reported that her pupils did not really understand what the "North" could be; it was only after some discussion that her group accepted the idea that they, themselves, live "in the North."

en faisait partie, puis après avoir discuté, ils y ont aussi inclus l'Islande et les autres pays scandinaves. »

Le Nord apparaît davantage comme une direction qu'un territoire; c'est, dans tous les cas, d'abord le pays de l'autre, exotique et froid, vu par le biais d'une relation au Sud qui permet de le définir. Hildur Bjarnadóttir a constaté que ses élèves, âgés entre 6 et 9 ans, ne comprenaient pas le « Nord » autrement qu'en termes de direction : « Je leur ai demandé ce que signifiait "le Nord" (norðrið), mais personne ne comprenait et ils ne réagissaient pas. Je leur ai alors demandé ce que "vers le Nord" (norður) voulait dire, et alors ils ont tous saisi. »

Même les élèves plus âgés ont ressenti la tentation de représenter le Nord comme extérieur à eux-mêmes et ils n'ont accepté de s'y situer qu'après une certaine adaptation : « Quand ils ont commencé à travailler, raconte Sigríður Melrós Ólafsdóttir, la plupart d'entre eux voulaient faire quelque chose d'exotique comme des ours polaires, des igloos, des manteaux inuits et même des pingouins, soit toutes sortes de choses qui leur rappelaient le froid. Toutefois, une jeune fille a dessiné la maison d'été de sa famille. En discutant

Sumir nemendanna litu frekar á "Norðrið" sem átt en landsvæði; öll sáu þau það sem eins konar "annarsmanns-land" – kalt og framandi – og í andstöðu við Suðrið. Nemendur Hildar Bjarnadóttur (6 til 9 ára) lögðu merkingu í "Norðrið" eingöngu með því að tengja það við höfuðáttina: "Ég byrjaði á því að spyrja nemendur hvað orðið "Norðrið" þýddi, enginn skildi það orð og ekkert gerðist...Þá spurði ég nemendur um orðið "Norður" og þá kveiktu allir á perunni."

Jafnvel eldri nemendur námskeiðsins hneigðust einnig til að draga upp mynd af "Norðrinu" sem algjörlega aðskildu frá þeim sjálfum; það var ekki fyrr en eftir nokkrar hugleiðingar að þau hófu að sjá sjálf sig sem hluta af því: "Þegar þau svo fóru að vinna myndirnar", segir Sigríður Melrós Ólafsdóttir, "vildu þau flest gera eitthvað framandi, svo sem ísbirni, snjóhús, eskimóauþpur og jafnvel mörgæsir og ýmislegt fleira sem þau tengdu kulda. Þó gerði ein stelpa mynd af sumarbústaðnum sínum. Þegar við ræddum þessi myndefni kom í ljós að þau langaði fæst að gera eitthvað "venjulegt" eins og norðrið í rauninni er í þeirra augum."

Það má vera að börnin hafi átt í erfiðleikum með hugtakið "Norðrið", en þau voru svo

"I started by asking what came to mind when I said the word "North," explains the teacher, "but I didn't get much of a response. They had no trouble pinpointing it on a map, but didn't have a clear idea of how far it reached South. They included Greenland and, after some discussion, Iceland and the other Scandinavian countries as well."

Some of the pupils viewed the "North" more as a direction than a region; all of them saw it as someone else's land—cold and exotic—and in contrast to the South. Hildur Bjarnadóttir reports that her students aged 6 to 9 understood the "North" solely in terms of direction: "I started by asking them what the "North" (norðrið) meant, but no one understood the word or said anything. Then I asked them what "northward" (norður) meant and everyone understood."

de leurs travaux, nous nous sommes rendu compte que presque aucun d'entre eux n'avait voulu dessiner un "Nord" normal, celui de leur vie de tous les jours. »

Bien que le concept de « Nord » les laisse perplexes, les enfants connaissent bien le système symbolique dont il relève : ils ont tout de suite pu désigner les animaux qui y vivent et les couleurs — le bleu et le blanc — associées au monde froid. Hildur Bjarnadóttir relate que son groupe d'élèves (6 à 9 ans) a voulu par contraste utiliser les tonalités chaudes et brunes, symboles du printemps : « Ils se sont tous mis d'accord sur les couleurs qui représentent le mieux le Nord, puis nous avons commencé par dessiner des pays, des glaciers et des îles en bleu et blanc. Un élève a demandé du brun pour représenter le sol dégagé et les autres ont suivi son exemple. »

Peu enclins à dessiner la réalité du monde froid qui les entoure, les enfants maîtrisent cependant bien les paramètres de représentations du « Nord » et ils s'en servent pour inventer de nouveaux mondes. Des élèves ont ainsi voulu créer un bestiaire fictif : « Ils m'ont demandé s'ils pouvaient inventer des animaux, dit Hildur Bjarnadóttir, et je leur ai permis de créer chacun un animal, à condition qu'il ait les

sannarlega með skýrar hugmyndir um hvaða tákmyndir tengjast því. Þau gátu undireins bent á dýr sem búa á Norðurhveli jarðar og litina, bláan og hvítan, sem þau tengdu kuldanum. Nemendur Hildar Bjarnadóttur vildu þó einnig nota hlýja brúna tóna sem táknuðu vorið: "Allir voru sammála um hvaða litir best túlkuðu Norðurslóðir og byrjuðum við því á að gera lönd/jökla/eyjur með bláu og hvítu. Einn nemandi bað síðan um brúnan lit til að hafa einhverja auða jörð og þá fengu þau eilítið brúnt í myndina sína."

Þótt nemendur hafi hikað við að draga upp raunsæja mynd af hversdagsumhverfi sínu náðu þau góðum tókum á myndmáli Norðursins og notuðu það til að finna upp nýja heima: "Þau spurðu hvort þau mættu skálda dýr", segir Hildur Bjarnadóttir, "og

Even the older pupils were inclined to portray the North as something separate from themselves; it was only after some consideration that they came to see themselves as part of it: "When they started working on their pictures," says Sigríður Melrós Ólafsdóttir, "most of them wanted to do something exotic like ice bears, igloos, Eskimo jackets, or even penguins and other things they linked with the cold. But, one girl made a picture of her family's summer house. When we discussed the pictures, I discovered that almost none of them wanted to do a normal "North" that is a part of their everyday life."

The children may have been puzzled by the concept of "North," but they were certainly clear on the system of symbols connected with it: they were immediately able to identify the animals that live there and the colours—blue and white—associated with the cold. Hildur Bjarnadóttir's pupils aged 6 to 9, however, wanted to use warm brown tones, symbolic of spring: "Everyone agreed on the colours that would best interpret the North, and we started by doing countries/glaciers/islands with blue and white. One pupil asked for brown to make some empty ground and others followed."

caractéristiques d'un animal du Nord. »

S'ils n'apprécient pas la familiarité avec « le Nord », les jeunes enfants savent cependant ce qu'est un monde froid, et ils associent plus volontiers « l'hiver » à leur propre environnement : Elsa D. Gísladóttir relate que les points cardinaux n'étaient pas compréhensibles pour les enfants de 3 à 4 ans, mais que « lorsque nous avons parlé en termes de pays froids et tempérés, il est devenu clair pour eux que l'Islande était un pays froid. La glace, la neige et les icebergs désignaient le froid. » Même chez les enfants de 6 à 9 ans, ce sont d'abord le froid et la neige, ainsi que les phénomènes chromatiques (le bleu et le blanc, les couleurs pastel, mais aussi la nuit polaire et les aurores boréales) qui leur viennent à l'esprit pour représenter « le Nord ». Les dessins réalisés par ces enfants, qui donnent à voir des mondes extraordinaires, complexes et imagés allant au-delà des stéréotypes, permettent de révéler leur propre expérience imaginaire du « Nord ». Ils conçoivent la plupart du temps ce dernier comme un monde autre, ailleurs, plus haut et plus froid que leur univers quotidien à Reykjavík, bien qu'y transperce une identité islandaise manifeste. Bien sûr, certains détails pourraient avoir été imaginés par des enfants de n'importe

pau fengu leyfi til að skálda eitt dýr hvert, en það yrði að hafa einkenni dýra sem byggju á Norðurljóðum.”

Meðan nemendur voru tregir til að sjá sín eigin tengsl við “Norðrið” vissu þau hvað það þýðir að búa í köldu landi og voru fúsari að tengja “veturinn” við þeirra eigin umhverfi: Elsa D. Gísladóttir nefnir að þriggja og fjögurra ára börnin hafi ekki skilið höfuðáttirnar, en bætir við að “ef talað var um heit lönd og köld var það á hreinu að Ísland væri kalt – sem börnin endurspegluðu í ís, snjó og klaka.” Einnig í huga sex til níu ára nemenda voru það einmitt þessir þættir sem stóðu fyrir “Norðrið” – kuldi, snjór og litbrigði (blár og hvítur, pastellitir, hin sérstöku birtuskilyrði og Norðurljós).

Verk nemendanna tákna óvenjulega og margbrotna heima. Þau hefja sig yfir staðalímyndir og afhjúpa ímyndaða reynslu barnanna af “Norðinu”. Þrátt fyrir að þau skynji “Norðrið” sem aðra veröld, einhvers staðar annars staðar, þarna upp frá eða kaldara en þeirra daglega umhverfi í Reykjavík, þá eru þessar teikningar táknrænar fyrir hvað það þýðir að vera Íslendingur. Einstakar myndir gætu vel verið ímyndun barna hvaðanæva sem er, s.s. mörgæsir á köldum, svörtum himni,

Although reluctant to draw the reality of the cold world around them, the children mastered the parameters of representations of the North and used them to invent new worlds. They wanted to create fictitious creatures: “They asked if they could make up some animals,” says Hildur Bjarnadóttir, “I gave them permission to invent one each, provided it had some of the characteristics of an animal from the North.”

While the young children were unable to appreciate their familiarity with the “North,” they did know what a cold world is and were more apt to associate “winter” with their own environment: Elsa D. Gísladóttir mentioned that the children aged 3 to 4 could not understand cardinal points, but said that “when we talked about cold and temperate countries, it became clear to them that Iceland is cold—the ice, snow and icebergs reflecting that cold.” Even for the children aged 6 to 9, the elements that first came to mind to represent the “North” were the cold, snow and colour phenomena (blue and white, pastels, the polar night and northern lights).

quel pays du monde : en dépit de la réalité géographique, on y retrouve des pingouins, dans le ciel noir et froid, seules quelques lumières chaudes irradient des maisons où vivent de rares personnages isolés, on y chasse le renne, les loups et d'autres bêtes sauvages. C'est là le Nord universel, relais d'un discours occidental sur l'Arctique alimenté par l'univers de l'enfance où peuvent se côtoyer monstres, igloos et ours polaires, fruit d'un système de représentations qui n'a pas besoin de l'expérience du réel. Toutefois, malgré cette première impression, un second regard permet de découvrir que ces dessins révèlent également un « Nord » tout à fait particulier, qui ne viendrait jamais à l'esprit d'un enfant de Montréal, Iqaluit ou Rovaniemi à qui l'on demanderait de dessiner « le Nord » : un « Nord » islandais marqué par l'insularité, l'importance de la pêche, des poissons et des bateaux, la présence de monstres marins qui entourent l'espace habitable, des volcans, de la lave, du vent et des chevaux galopant dans la plaine, et même de poissons mis à sécher... à côté d'un igloo.

L'ensemble de ces dessins constitue un riche réservoir d'images que nos recherches, à la base de ce projet, ne pourraient arriver à circonscrire. Chacun

einkennileg og hlý birta frá heimilum þar sem sérvittur fólk býr, hreindýraveiðar, úlfar og önnur villt dýr. Þetta er hið almenna Norður, endurómur frá vestrænni orðræðu um Norðurheimskautið, mótað af bernskumningum þar sem skrímsli, snjóhús og ísbirnir mynda eina heild – afleiðing framsetningar “Norðursins” sem krefst enngar raunverulegrar reynslu. En við nánari kynni afhjúpa þessar teikningar einnig “Norður” sem er algerlega sértækt, sem barni frá Montréal, Iqaluit eða Rovaniemi myndi aldrei fljúga í hug – íslenskt “Norður” sem einkennist af eylandi, fiski og fiskibátum, sæskrímslum kringum óbyggðir, eldfjöllum, hvassviðri, brokkandi hestum, útbreiddum fiskflökum til þurrkunar...við hliðina á snjóhúsi.

þessar teikningar í heild sinni mynda ríka heimild um ímyndir sem rannsóknin að baki þessari bók hefði annars aldrei getað náð til. Sérhver hinna ímynduðu heima sem hér finnast næra þekkingu okkar á táknerfi Norðursins og þröngvar

The drawings made by these children, which illustrate extraordinary and complex worlds, transcend stereotypes and reveal their imaginary experience of the “North.” Although they mostly conceive of the “North” as another world, somewhere else, up there and colder than their everyday environment in Reykjavík, their drawings are permeated by Icelandic identity. Some details of their drawings could have been imagined by children anywhere in the world—geography-defying penguins, on a cold black sky, the odd warm light shining from houses inhabited by rare isolated characters, people hunting caribou, wolves and other wild animals. That’s the universal North, an extension of Western discourse on the Arctic, moulded by childhood imaginings where monsters, igloos and polar bears can mingle, the fruit of a system of representations that do not require any experience of the real. But beyond this first impression, at closer look, the drawings also reveal a “North” that is totally specific, that would never occur to a child from Montréal, Iqaluit or Rovaniemi—an Icelandic “North” marked by insularity, the importance of fishing, fish and boats, sea monsters around inhabitable areas, volcanoes, lava, wind, horses galloping over the plain, and even fish laid out to dry... beside an igloo.

des mondes imaginaires que l'on y retrouve relance notre connaissance du système symbolique du Nord et nous force à réfléchir à la complexité de ce terme — le Nord — qui se défile continuellement devant nous. « Où est le Nord? » demandait un élève : il est ailleurs, plus haut, plus loin, là où il fait froid — mais aussi ici, dans ces dessins d'enfants.

Daniel Chartier
Ólöf Gerður Sigfúsdóttir

okkur til að íhuga hversu margbrotið og óáþreifanlegt hugtakið "Norðrið" er. "Hvar er Norðrið?" spurði einn nemandinn. Það er einhvers staðar annars staðar, þarna upp frá, lengra í burtu, þar sem kuldi ríkir. Það er líka hér, í teikningum þessara barna.

Daniel Chartier
Ólöf Gerður Sigfúsdóttir

These drawings, as a whole, make up a rich collection of images that our research, which is behind this project, could never define. Each of the imaginary worlds found here nurtures our knowledge of the symbolic system of the North and forces us to reflect on the complexity of that elusive term—the "North." "Where is the North?" asked one of the students: it's somewhere else, up there, farther on, where it's cold. It's also here, in these children's drawings.

Daniel Chartier
Ólöf Gerður Sigfúsdóttir

